

КОМУНАЛЬНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХЕРСОНСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРНОЇ ОСВІТИ»
ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Затверджено
Протокол засідання приміральної
комісії від 25.06.2018 р. № 6
Голова приміральної комісії:

А.М. Зубко

ПРОГРАМА

вступного іспиту зі спеціальності

Ступінь: «Доктор філософії»
Галузь знань: 01 Освіта
Спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки
Рівень освіти: Третій (освітньо-науковий) рівень

Розглянуто на засіданні кафедри
педагогіки й менеджменту освіти
Протокол від 13.06.2018 р. № 7
Завідувач кафедри

 В.В. Кузьменко

ХЕРСОН 2018

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму для складання вступного іспиту зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки розроблено відповідно до Галузевих стандартів вищої освіти України (освітньо-професійна програма підготовки аспіранта); паспорту наукової спеціальності та програми підготовки фахівців з вищою освітою (докторів філософії) в галузі педагогіки за освітньо-науковою програмою на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти, який відповідає восьмому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає опанування особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого б мали наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Головне завдання програми вступного іспиту із спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки: з'ясувати ступінь обізнаності, осмислення і усвідомлення абітурієнтами генези педагогічної науки і практики, сутності і значення педагогіки, засад національної освіти; комплексна перевірка якості професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, стану їх готовності до дослідницької діяльності в галузі педагогіки.

У програмі відображено основні вимоги до здобувачів наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти, які закінчили вищі навчальні заклади за освітнім рівнем магістра і прослухали базові нормативні та спеціальні курси з педагогічних дисциплін. Основною вимогою до здобувачів є наявність у них високого рівня освіченості, педагогічної культури, уміння застосувати здобуті знання при здійсненні наукового дослідження, що визначається вступним іспитом зі спеціальності.

З метою виявлення спупеня підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти окреслено перелік питань та визначено механізми оцінювання знань абітурієнтів під час вступу до аспірантури. Комплектація білетів передбачає системне відображення основних питань зі складових частин програми. Пошуковувач на вступному іспиті має розкрити основний зміст питань білета та додаткових питань.

Програма включає основні питання нормативних навчальних курсів «Педагогіка», «Основи науково-педагогічних досліджень», «Історія педагогіки», «Порівняльна педагогіка», що передбачає обізнаність фахівців з фундаментальних засад загальної педагогіки, історії загальної педагогіки, історії української педагогіки, порівняльної педагогіки, професійної педагогіки, народної педагогіки.

Вступний іспит проводиться відповідно до вимог чинного законодавства, нормативних документів Міністерства освіти і науки України. Він здійснюється відповідно до затвердженої програми іспиту за білетами у формі співбесіди. Для підготовки відповіді здобувач використовує екзаменаційні листи, що після іспиту зберігаються протягом року в академії. Оцінювання відповідей здобувачів проводиться за існуючими сталими вимогами і нормами, а також з урахуванням:

- ступеня розуміння суті основних науково-педагогічних категорій;
- здатності до цілісного осмислення закономірностей й усвідомлення своєрідності розвитку освіти;
- сформованості науково-педагогічного стилю мислення особистості;
- вміння орієнтуватися в продуктивних педагогічних ідеях учителів-новаторів, демонструвати неупередженість суджень, ґрунтовно викладати власну точку зору.

Здобувач, розкриваючи зміст основних питань білета, повинен продемонструвати:

- вміння аналізувати першоджерела, упорядковувати інформацію при аналізі педагогічних проблем;
- розуміння сутності педагогічних принципів, підходів та контенту категорій, вміння оперувати ними при викладенні теоретичного матеріалу;
- уміння визнавати наявність й обґрунтовувати актуальність педагогічної проблеми та відобразити це у формі реферату;
- здатність до проведення самостійних наукових досліджень в обраній галузі науки.

Під час відповіді здобувачі повинні:

- розкривати сутність педагогічних понять: предмет, завдання, методи, основні категорії педагогіки, джерела розвитку педагогічної науки, система педагогічних наук, педагогічний процес, мета і завдання виховання молоді у сучасних умовах розбудови національної школи в Україні;
- характеризувати вікові особливості психо-фізіологічного розвитку дітей різного шкільного віку; знати вікову періодизацію розвитку дітей у педагогічній науці, особливості навчання й виховання дітей різних вікових груп;
- знати методи науково-педагогічних досліджень у середній і вищій школі України;
- вміти виявити розуміння навчального процесу як цілісної педагогічної системи, володіти системними знаннями з дидактики, теорії виховання;
- орієнтуватися в питаннях про виховний та розвивальний потенціал навчання і принципи їх використання, способи раціонального застосування сучасних комп'ютерних систем як вітчизняного, так і зарубіжного виробництва;

– виявити розуміння суті і спрямованості педагогічних інновацій, характеризувати інноваційні навчальні заклади, сучасні педагогічні технології;

– уміти з'ясувати суть, мету, принципи, форми і методи виховання особистості; розкривати роль і місце вчителя в навчально-виховному процесі, характеризувати функції вчителя, вимоги до нього;

–глибоко розуміти педагогічні явища, події, знати творчу спадщину видатних українських і зарубіжних педагогів;

– визначати перспективи в галузі національної освіти та педагогічної науки; виявляти основні тенденції та закономірності розвитку освіти за кордоном, вміти їх аналізувати.

Рекомендований список літератури, поданий наприкінці програми для самостійного опрацювання, має орієнтовний характер.

Перед складанням вступного іспиту зі спеціальності абітурієнт має подати реферат, якість виконання якого також враховується при загальному оцінюванні іспиту (вимоги до реферату див. у додатку А).

Рівень знань оцінюється за системою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», що відповідно розподіляються у межах 200 балів.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ АБІТУРІЄНТІВ

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ АБІТУРІЄНТІВ Кількість балів (max – 200)	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Критерії
190 – 200	Відмінно	A	абітурієнт демонструє всебічне знання й глибоке розуміння матеріалу з обраної спеціальності, зокрема ґрунтовні знання першоджерел та нарративної літератури, вміння аналізувати педагогічні явища, події; вільно орієнтується в загальній педагогічній проблематиці профілюючої науки. Відповіді на питання білета, додаткові запитання та коментарі щодо аспектів наукового дослідження повинні бути чіткими і лаконічними; логічними і послідовними, мати вичерпний характер.
182 – 189	Добре	B	абітурієнт демонструє ґрунтовні знання в обсязі навчальної програми відповідної спеціальності, знання основних джерел та матеріалів із додаткової літератури, головних проблем обраного напрямку, дає аргументовані відповіді на поставлені запитання.
174 – 181		C	абітурієнт демонструє міцні знання навчального матеріалу, дає відповіді на запитання, які, однак, містять певні неточності.

164 – 173	Задовільно	D	здобувач володіє знаннями в обсязі навчальної програми, поверхово обізнаний із проблематикою обраного фаху, основними літературними джерелами; у відповіді бракує точності, аргументованості.
160 – 163		E	здобувач виявляє посередні знання навчального матеріалу, дає неточні або слабо аргументовані відповіді, порушує послідовність викладу теоретичних положень.
100 – 159	Незадовільно	FX	здобувач виявляє відсутність знань основних фундаментальних положень, навчального матеріалу, літературних джерел та основних проблем обраної наукової спеціальності, робить суттєві помилки у відповідях на запитання.

ЗМІСТ ПРОГРАМНОГО МАТЕРІАЛУ

1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ

Педагогіка як наука і галузь людинознавства. Основні педагогічні категорії: виховання, освіта, навчання, педагогічний процес. Мета і сучасні завдання педагогіки. Джерела педагогіки. Загальна педагогіка як базова педагогічна дисципліна. Історія педагогіки. Вікова педагогіка. Корекційна (спеціальна) педагогіка. Прикладна педагогіка. Соціальна педагогіка. Порівняльна педагогіка. Етнопедогогіка. Поняття про методологію науки. Рівні методології: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий. Методологічні принципи науково-педагогічного дослідження. Етапи науково-педагогічного дослідження. Поняття про метод педагогічного дослідження. Класифікація методів. Спостереження як метод педагогічного дослідження. Педагогічний експеримент. Етапи експерименту, їх характеристика. Вивчення педагогічного досвіду, шкільної документації та результатів учнівської творчості, як специфічні методи педагогічного дослідження. Методи узагальнення незалежних характеристик, соціометрії. Математичні та статистичні методи педагогічних досліджень. Розвиток, соціалізація і виховання особистості. Людина як біологічна істота. Індивід. Особистість. Індивідуальність – унікальна якість особистості індивіда. Поняття про розвиток особистості. Основні чинники розвитку особистості. Рушійні сили розвитку. Саморозвиток як результат власної активності особистості. Поняття «формування особистості» у психологічному та педагогічному розумінні. Акмеологія як наука про досягнення особистістю вершин розвитку. Поняття про середовище. Вплив середовища на соціалізацію особистості. Проблема педагогізації середовища найближчого оточення школяра. Виховання як процес корегування впливів середовища і спадковості. Умови ефективності виховання. Пізнавальна творча активність особистості як чинник її розвитку й соціалізації. Вікова періодизація

розвитку особистості. Основні показники вікового розвитку. Педагогічний процес як цілісна система і соціальне явище. Закономірності та принципи педагогічного процесу. Учасники (суб'єкти) педагогічного процесу, типи і характер взаємодії між ними. Педагогічний процес як єдність навчання, виховання, освіти і розвитку особистості. Педагогічна ситуація як найменша структурна одиниця педагогічного процесу. Основні етапи педагогічного процесу: підготовчий, основний, аналітичний. Рушійні сили педагогічного процесу. Зовнішні і внутрішні, об'єктивні і суб'єктивні суперечності педагогічного процесу. Поняття про «зону найближчого розвитку особистості», його використання педагогом у педагогічному процесі. Мета педагогічного процесу як процесу виховання. Основні завдання виховання (у відповідності до напрямів виховання), оперативні цілі (уроку, виховного заходу). Напрями виховання, їх завдання і зміст. Залежність між закономірностями і принципами педагогічного процесу. Сучасна система принципів педагогічного процесу як вимог до його здійснення. Педагогічні підходи до розвитку особистості у ЗНЗ.

2. ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ

Дидактика – теорія освіти і навчання. Предмет і завдання дидактики. Виникнення і розвиток дидактики. Народна дидактика. Основні дидактичні категорії: освіта, навчання, уміння, навички, знання. Взаємозв'язок з іншими науками. Дидактична система та її елементи: традиційна дидактична система, педоцентрична дидактика, сучасна дидактична система. Сутність процесу навчання. Функції навчання: освітня, виховна, розвивальна. Навчання як невід'ємна складова частина педагогічного процесу та пізнавальної діяльності. Пізнання і навчання. Діяльність вчителя в процесі навчання. Основні етапи процесу засвоєння учнями знань: сприймання, розуміння, осмислення, узагальнення, закріплення, застосування. Поняття змісту освіти, як складової базової культури людини. Сучасні вимоги до побудови змісту освіти. Державні документи, що визначають зміст шкільної освіти. Державні стандарти освіти. Державний і шкільний компонент змісту освіти. Навчальні плани. Варіативність навчальних планів середніх загальноосвітніх навчальних закладів. Навчальні програми, їх основний зміст і способи побудови. Модернізація змісту освіти у національній школі України. Закономірності та принципи навчання. Характеристика окремих принципів навчання. Народна мудрість про принципи навчання. Поняття про методи навчання. Функції методів навчання. Класифікація методів навчання, їх аналіз, характеристика. Засоби і прийоми навчання. Сутнісні ознаки засобів навчання. Візуальні, аудіальні та аудіовізуальні засоби навчання, організаційно-педагогічні умови їх застосування. Комп'ютер як засіб навчання. Форми організації навчання. Характеристика організаційних форм навчання. Характеристика класно-урочної системи навчання. Основні вимоги

до сучасного уроку. Типи і структура уроків. Характеристика окремих типів уроку. Форми організації навчальної роботи на уроці: фронтальна, колективна, групова, індивідуальна та ін. Підготовка вчителя до уроку: тематичне і поурочне планування. Різноманітність форм організації навчання, нестандартні уроки. Позаурочні форми навчання. Факультативи. Навчальні екскурсії. Самостійна робота учнів. Контроль і оцінювання навчальних досягнень учнів. Методи контролю і самоконтролю у навчальному процесі. Принципи, функції, види і форми контролю. Контроль, перевірка, оцінка і облік у навчальному процесі. Оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності. Педагогічні вимоги до оцінки. Освітня і виховна роль оцінки. Критерії оцінювання навчальних досягнень школярів.

3. ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ

Виховання в цілісному педагогічному процесі. Зміст виховання. Національна своєрідність виховання. Рушійні сили процесу виховання, внутрішні і зовнішні суперечності. Етапи виховного процесу. Поняття про діагностику вихованості школяра. Критерії оцінювання рівня вихованості. Актуальні проблеми сучасного виховання. Шляхи підвищення якості процесу. Особистісно орієнтована взаємодія педагога і вихованців у процесі виховання. Предмет та етапи виховання. Мета і завдання на сучасному етапі. Державні документи з проблем виховання підростаючого покоління. Мета, завдання та зміст основних компонентів виховання у національній школі. Формування світоглядних позицій учнів у процесі навчально-виховної діяльності. Розумове виховання. Громадянське виховання. Національне виховання. Правове виховання. Система трудового, економічного виховання та професійної орієнтації учнів. Естетичне виховання. Система фізичного виховання і зміцнення здоров'я школярів. Екологічне виховання. Закономірності та принципи виховання. Їх характеристика. Концепція національного виховання про принципи виховання. Загальні методи виховання. Класифікація методів виховання. Характеристика основних груп методів виховання. Форми організації виховання. Масові, групові та індивідуальні форми виховної роботи. Позашкільні заклади в системі освіти і виховання, їх типи, основні завдання. Особливості діяльності і спілкування в колективі. Методика колективної творчої діяльності школярів (І.П.Іванов). Аналіз поглядів А.С.Макаренка і В.О.Сухомлинського на становлення особистості в колективі.

4. ІСТОРІЯ ОСВІТИ І ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

Історія освіти і педагогічної думки як галузь наукового знання. Зародження педагогічної думки на ранніх етапах розвитку людства. Виховання і школа в Античному світі. Місце історії педагогіки у системі підготовки вчителів. Критичне використання педагогічної спадщини в сучасних умовах. Основні періоди розвитку світової педагогічної думки та освіти. Виховання у первісному суспільстві. Сімейне виховання періоду розпаду первісного ладу.

Виховання і навчання у Давній Греції та Римі. Система виховання в Спарті. Афінівська система виховання. Грецька школа еллінського періоду. Елементи педагогіки у філософських системах давнього світу: Сократ, Платон, Аристотель, Демокрит, Квінтіліан Марк Фабій. Виховання і школа в епоху Середньовіччя та епоху Відродження. Виникнення університетів. Гуманістична школа і педагогічна думка в Європі в епоху Відродження та Реформації: Е.Роттердамський, В. да Фельтре, Ф.Рабле, М.Монтень, Т.Мор, Т.Кампанелла, М.Лютер. Педагогічна система Я. А.Коменського - фундатора наукової педагогіки. Розвиток педагогічної теорії і практики в працях Дж.Локка, Й.-Г.Песталоцці, Ф.-В.Дістервега, Й.-Ф.Гербарта. Концепція «педагогіки вільного виховання» (Е.Кей, Г.Шаррельан, М.Монтессорі). Педагогіка прагматизму Д.Дьюї. Прогресивна педагогіка в Росії на початку ХХ ст.: П.Ф.Лесгафт, П.П.Блонський, С.П.Шацький. Освіта і педагогічна думка в Україні (від Київської Русі до початку ХХ століття). Суспільно-політичні умови розвитку освіти, виховання і педагогічної думки в Україні у ХІV–ХVІІІ ст. Розвиток мережі братських, козацьких, січових, дяківських, церковних шкіл, шкіл народного мистецтва і ремесел, шкіл грамоти, приходських шкіл, католицьких шкіл. Заснування Острозької школи (1576 р), Києво-Могилянської колегії (1632 р.) як шкіл підвищеного типу. Шкільництво і педагогічна думка на західноукраїнських землях, Закарпатті і Буковині. Народна і козацька педагогіка. Педагогічні ідеї Г.С.Сковороди. Становлення системи початкової, середньої і вищої освіти в Україні в ХІХ ст. Стан жіночої освіти. Діяльність приватних вищих навчальних закладів. Недільні школи. Шкільництво на західноукраїнських землях в ХІХ ст. – на початку ХХ ст. Педагогічні погляди Т.Г.Шевченка. Освітня діяльність і педагогічні погляди О.В.Духновича. Педагогічні ідеї К.Д.Ушинського. Проблеми української національної школи та педагогічні ідеї в творчості І.Я.Франка, М.М.Коцюбинського, Лесі Українки, М.С.Грушевського, М.П.Драгоманова, Б.Д.Грінченка та ін. Освіта і педагогічна думка в Україні в роки радянської влади. Освіта і педагогічна думка в Україні в умовах Незалежності. Авторські навчально-виховні заклади. Педагогічна діяльність В.О.Сухомлинського. Гуманна педагогіка Ш.Амонашвілі. Внесок Софії Русової у розвиток української педагогіки. Персоніфікований підхід та комбінована система освіти М.Гузика. Передовий педагогічний досвід учителів-новаторів ХХ століття.

5. ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Навчальні педагогічні технології. Інноваційні тенденції розвитку сучасної освіти. Технологія як наука про майстерність, сутність педагогічної технології, її головні ознаки. Особистісна орієнтованість – основа сучасних освітніх технологій. Педагогічні технології, їх загальна характеристика. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності. Технології виховання як перспектива наукової організації виховної роботи в школах різного типу: Предмет технології виховання. Технологічний підхід до

виховання у спадщині А.С.Макаренка. Особистісно зорієнтовані виховні технології як джерело самоповаги особистості. Зміст і завдання виховних технологій.

6. ОСНОВИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Порівняльна педагогіка як наука. Предмет, завдання та функції порівняльної педагогіки. Порівняльна педагогіка як самостійна галузь наукового знання. Основні завдання та провідні функції порівняльної педагогіки. Компаративістика як окремий напрямок наукових досліджень, викликаний епохою науково-технічної революції. Виникнення порівняльної педагогіки. Місце порівняльної педагогіки в структурі педагогічної науки. Зв'язок порівняльної педагогіки з іншими науками. Порівняльна педагогіка в системі професійної підготовки майбутнього вчителя. Методи порівняльної педагогіки. Загальні відомості про методи порівняльної педагогіки. Характеристика основних методів порівняльно-педагогічних досліджень. Можливості використання та сутність порівняльно-дедуктивного методу. Сучасні тенденції розвитку освіти в світі. Порівняльний аналіз систем загальної середньої освіти. Характеристика системи загальної середньої освіти у світі. Напрями шкільних реформ у світі в першій половині ХХ століття. Освітня ідеологія України та різних країн світу у другій половині ХХ століття. Особливості розвитку загальної середньої освіти в Україні у другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст. Розвиток систем освіти: орієнтація на неперервну освіту. Основні напрями модернізації освіти в країнах світу: оновлення змісту традиційних курсів та введення нових навчальних дисциплін. Розвиток вищої освіти у країнах світу. Головні тенденції змін вищої освіти на зламі тисячоліть. Порівняльний аналіз вищої освіти на Заході. Інтеграція наукового знання та розвиток екологічної свідомості майбутніх фахівців. Післядипломна освіта Європейського університету. Підвищення кваліфікації викладачів ВНЗ. Міжнародна інтеграція вищої освіти. Розвиток вищої освіти країн Західної Європи в контексті вимог Болонської декларації. Дистанційна форма освіти як шлях підвищення її ефективності. Принцип мобільності у підготовці вчителя. Підвищення вимог до вчителя ХХІ століття. Підготовка педагогічних кадрів в провідних країнах світу.

Список рекомендованої літератури

1. Адаменко О. В. Розвиток педагогічної науки в Україні в другій половині ХХ століття (1950-2000 рр.) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Адаменко Олена Вікторівна. – Луганськ, 2006. – 613 с.
2. Алексєєв Ю. М. Україна: освіта і держава (1987–1997) / Ю. М. Алексєєв. – К. : Експрес-об'ява, 1998.

3. Анненкова І. П. Педагогіка: історія та теорія : навч. посіб. / І. П. Анненкова, М. А. Байдан, О. А. Горчакова. – Одеса : Optimum, 2009. – 448 с.
4. Березівська Л.Д. Освітньо-виховна діяльність київських просвітницьких товариств (друга половина ХІХ – поч. ХХ ст.). – К. : Молодь, 1999.
4. Березівська Л. Д. Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Березівська Лариса Дмитрівна. – Київ, 2009. – 505 с.
5. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване навчання : наук.-метод. посіб. / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
6. Бех І. Д. Виховання особистості: сходження до духовності / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2006. – 272 с.
7. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Бібік Н. М. // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики : колективна монографія / [кол. авт.: Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко та ін. ; під заг. ред. О. В. Овчарук]. – Київ., 2004. – С. 47–52.
8. Богуславський М. Структура сучасного історико-педагогічного знання / М. Богуславський // Шлях освіти. – 1999. – № 1.
9. Богуш А. М. Реформування підготовки педагогічних кадрів в аспекті реалізації принципів наступності і перспективності / А. М. Богуш // Збірник наукових праць Бердян. держ. пед. ун-ту. Педагогічні науки. – Бердянськ, 2002. – № 3 : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми наступності у підготовці дітей дошкіль. і молодшого віку до життєдіяльності». – С. 6–12.
10. Ваховський Л. Ц. Методологія дослідження історико-педагогічного процесу : постановка проблеми / Л. Ц. Ваховський // Шлях освіти. – 2005. – № 2. – С. 7–11.
11. Васильєва М. П. Теорія педагогічної деонтології : [моногр.] / М. П. Васильєва. – Харків : Нове слово, 2003. – 216 с.
12. Вашуленко М. С. Удосконалення змісту і методики навчання української мови в 1-4 класах : наук.-теорет. засади та метод. рекомєнд. / М. С. Вашуленко. – Київ : Рад. школа, 1991. – 111 с.
13. Ващенко Г. Виховний ідеал: підручник для педагогів, вихователів і батьків / Г. Ващенко // Полтавський вісник. – Полтава, 1994. – 191 с.
14. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. для студ. вищих навч. закл. / О. І. Вишневський. – Дрогобич : Коло, 2003. – 180 с.
15. Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку.- К., 1996.
17. Вихрущ А. В. Філософія освіти в умовах глобалізації / А. В. Вихрущ // Освіта та медицина в добу глобалізації: вітчизняний та зарубіжний контекст : збірник матеріалів регіональної науково-методичної конференції (6–7 листоп., м. Тернопіль). – Тернопіль, 2014. – С. 22–24.
16. Власова О. І. Основи психології та педагогіки : підруч. / О. І. Власова, А. А. Марушкевич. – К. : Знання, 2011. – 333 с. 18
17. Вовк Л. П. Громадсько-педагогічне сподвижництво в Україні: (Етапи і особливості) / Л. П. Вовк. – К. : ТОВ «Міжнародна фінансова агенція», 1997.

18. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – [3-тє вид., стер.]. – К. : Академвидав, 2009. – 616 с.
19. Волошин М. Становлення національної школи / Волошин М., Волошин Р. – Дрогобич, 1993.
20. Воропай О. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис : у 2-х ч. / Олекса Воропай. – К. : Оберіг, 1991.
21. Вульфсон Б. Л. Сравнительная педагогика / Вульфсон Б. Л., Малькова З. А. – М. – Воронеж, 1996. – 253 с.
22. Гагарін О. О. Концептуальний підхід до подання знань в інтелектуальній освітній системі / О. О. Гагарін, В. І. Гайдаржи, С. В. Титенко // Сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій в науці, освіті та економіці : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (11—13 груд. 2006 р., м. Луганськ). – Луганськ, 2006. – С. 17–19.
23. Галузинський В. М. Педагогіка: історія та теорія : навч. посіб. / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – К., 1995.
24. Галузьяк В. М. Педагогіка : навч. посіб. / В. М. Галузьяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. – Вінниця : Віноблдрукарня, 2001. – 199 с.
25. Галус О. М. Порівняльна педагогіка : навч. посіб. / Галус О. М., Шапошнікова Л. М. – К. : Вища школа, 2006. – 215 с.
26. Голобородько Є. П. Соціально-культурні чинники сучасності і статус учителя / Є. П. Голобородько // Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. – Херсон, 2002. – Вип. 26. – С. 28–30.
27. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – К. : АПН України, 1995. – 45 с.
28. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
29. Гузик М. П. Комбінована система організації навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Гузик Микола Петрович. – К., 2004. – 230 с.
30. Данилова Г. С. Акмеологія і професіоналізм в умовах глобалізації / Г. С. Данилова // Акмеологія – наука ХХІ століття : матеріали міжн. наук.-практ. конф. / Київ. міськ. пед. ун-т ім. Б. Д. Грінченка ; Міжнар. Акад. акмеол. наук (Санкт-Петербург) ; [редкол.: Сіверс З. Ф. та ін.]. – Київ, 2005. – С. 81–93.
31. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
32. Державна програма «Вчитель». – Київ : Редакції загальнопедагогічних газет, 2002. – 40 с.
33. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
34. Дроб'язко П. І. Українська національна школа: її витoki і сучасність / П. І. Дроб'язко. – К. : Академія, 1997.
35. Дубасенюк О. А. Основи теорії і практики професійної виховної діяльності / О. А. Дубасенюк. – Житомир : ЖУПІ, 1994. – 187 с.

36. Дьяченко Б. А. Розвиток професіоналізму молодого вчителя в системі післядипломної освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Б. А. Дьяченко. – Київ, 2000. – 19 с.
37. Євтух В. Б. Етнопедагогіка : навч. посіб. / В. Б. Євтух, А. А. Марушкевич, Н. М. Дем'яненко, В. В. Чепак. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2003. – Ч.1. – 149 с.
38. Єгоров Г. С. Тенденції розвитку порівняльної педагогіки за кордоном / Єгоров Г. С., Лавриченко Н. М. // Шлях освіти. – 1999. – № 1.
39. Жорова І. Я. Теоретико-методологічні засади розвитку професіоналізму вчителів у системі післядипломної освіти України в 40-х роках ХХ – початку ХХІ століття : монографія / І. Я. Жорова. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. – 384 с.
40. Завгородня Т. К. Підготовка вчителів для української народної школи Галичини (1919–1939 роки) : монографія / Т. К. Завгородня ; Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ : Плай, 1999. – 135 с.
41. Загальна педагогіка : посіб. для студ. вищих навч. закл. / за заг. ред. Е. І. Федорчук. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2003. – 284 с.
42. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
43. Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>.
44. Закон України «Про загальну середню освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.
45. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
46. Закон України «Про позашкільну освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>.
47. Закон України «Про професійно-технічну освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80>.
48. Збірник законодавчих і нормативних актів про освіту. – К., 1994. – Вип. 1.
49. Згуровський М. З. Болонський процес: головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України / М. З. Згуровський. – К. : НТУУ «КПІ», 2006. – 544 с.
50. Історія педагогіки»: навч. посіб. / за ред. М. Левківського, О. Дубасенюк. – Житомир, 1999. – 336 с.
51. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. 54.
- Коротяєв Б. І. Методи навчально-пізнавальної діяльності учнів / Б. І. Коротяєв. – К., 1991.
52. Кравець В. Історія української школи і педагогіки. Курс лекцій / В. Кравець. – Тернопіль, 1994. – 359 с.

53. Кравець В. Історія української школи і педагогіки. Курс лекцій : навч. посіб. / В. Кравець. – Тернопіль, 1994.
54. Красовицкий М. Ю. От педагогической науке к практике / Красовицкий М. Ю., Беседа Т. И., Сердюк А. В. – К. : Рад. школа, 1990. – 238 с.
55. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / Василь Григорович Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
56. Кузьменко В. В. Формування наукової картини світу учнів: від витоків до сьогодення : монографія / В. В. Кузьменко. – Херсон : РПО, 2007. – 600 с.
57. Кузьмінський А. І. Педагогіка : підруч. / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання, 2007. – 447 с.
58. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – Харків : ОВС, 2002. – 400 с.
59. Малафійк І. В. Дидактика : навч. посіб. / І. В. Малафійк. – К. : Кондор, 2009. – 405 с.
59. Модернізація освіти України у контексті євроінтеграційних процесів: історико-педагогічний аспект : [моногр.] / [за ред. Н. Г. Сидорчук]. – Житомир : ЖДУ, 2008. – 300 с.
60. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. / Н. Є. Мойсеюк. – [5-е вид., доповн. і переробл.]. – К., 2007. – 656 с.
61. Навчальний посібник «Вища освіта України і Болонський процес» / [за заг. ред. В. Г. Кременя ; авт. кол. : М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин]. – Київ-Тернопіль : Богдан, 2004. – 368 с.
62. Нариси історії українського шкільництва (1905–1933) : навч. посіб. / за заг. ред. О. Сухомлинської. – К., 2001. – 302 с. 21
63. Омеляненко С. В. Педагогіка: тестові завдання : навч. посіб. / С. В. Омеляненко. – К. : Знання, 2008. – 391 с.
64. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / [О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська ; за ред. О. М. Пехоти]. – К. : А.С.К., 2003. – 255 с.
65. Основи національного виховання: концептуальні положення / [В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко та ін.]. – Умань, 1995. – 108 с. 83. Пальчевський С. С. Педагогіка : навч. посіб. / С. С. Пальчевський. – [2-е вид.]. – К. : Каравела, 2008. – 495 с.
66. Пантюк М. П. Аксиологічні основи професіограми вчителя як суб'єкта виховання (історичний аспект) / М. П. Пантюк // Педагогічний альманах. - 2013. – Вип. 20. – С. 273-279. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2013_20_45.
67. Порівняльна педагогіка : навч. посіб. / [упоряд. : І. М. Богданова, Н. І. Дідусь, З. Н. Курлянд, М. Ф. Ломоносова, О. С. Цокур, Н. А. Шевченко, О. М. Яцій]. – Одеса : ПДПУ ім. К.Д.Ушинського, 2000. – 164 с.
68. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти : посібник для вчителів і студентів початкового навчання / О. Я. Савченко. – 2-ге вид., допов., преробл. – Київ : Богданова А. М., 2009. – 226 с.

69. Сагач Г. М. Божий світ і ми: сповідь серця / Г. М. Сагач.. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2012. – 205 с.
70. Сбруєва А. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах : посіб. / А. Сбруєва, М. Рисіна. – Суми, 2000. – 208 с.
71. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підруч. / С. О. Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 346 с.
72. Слостенин В. А. Педагогіка : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / [В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов ; под ред. В. А. Слостенина]. – М. : Академия, 2002. – 576 с.
73. Слюсаренко Н. В. Становлення та розвиток трудової підготовки дівчат у школах України кінця ХІХ – ХХ століття : монографія / Н. В. Слюсаренко. – Херсон : РІПО, 2009. – 456 с.
74. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К. : ІЗМН, 1997.
75. Степанюк А. В. Методологічні основи формування цілісних знань школярів про живу природу : монографія / А. В. Степанюк. – Тернопіль : Богдан, 1998. – 164 с.
76. Стражникова І. В. Історіографія розвитку педагогічної науки у дослідженнях Західного регіону України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / І. В. Стражникова. – Тернопіль, 2015. – 39 с
77. Ступарик Б. Національна школа: витоки, становлення / Б. Ступарик. – К., 1998. – 333 с.
78. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. В. Сухомлинська. – К. : А.П.Н., 2003. – 68 с. 22
79. Сухомлинський В.О. Павлицька середня школа. Р.І. Дружний педагогічний колектив – запорука успіху навчально-виховної роботи / В. Сухомлинський // Вибр. твори : в 5 т. – Т.4. – К. : Рад. школа, 1977. – С. 31–88.
80. Українська педагогіка в персоналіях : в 2-х кн. – Кн. 2 / за ред. О. В. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – 550 с.
81. Українське народознавство / за заг ред. С. П. Павлюка, Г. Й. Горинь, Р. Ф. Кирчіва. – Львів : Фенікс, 1994. – 605 с.
82. Ушинський К. Д. Три елементи школи / К. Д. Ушинський // Педагогіка: Хрестоматія / уклад. А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання-Прес, 2003. – С. 683–686.
83. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. [для студ. вищих пед. закл. освіти] / Михайло Миколайович Фіцула. – К. : Академія, 2000. – 560 с.
84. Янкович О. І. Розвиток освітніх технологій у теорії та практиці вищої педагогічної освіти України (1957–2005) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Янкович Олександр Іванівна. – Тернопіль, 2009. – 527 с.
85. Ящук І. П. Виховний процес у вищих педагогічних навчальних закладах України: знахідки і проблеми (20-ті – 80-ті рр. ХХ ст.): Монографія / І. П. Ящук. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – 416 с.

Інформаційні ресурси

<http://www.nbu.gov.ua>

<http://www.ukrcenter.com>

<http://www.lib.meta.ua>

<http://www.lib.ua-ru.net>

<http://www.osvita.org.ua/>

http://www.pidruchniki.ws/.../pedagogika/pedagogika_vischoyi_shkoli_kurlyand_zn -

<http://www.pedlib.ru/> <http://www.library.iapm.edu.ua/metod/2328.pdf> http://dec-edu.com/prog-19.html?gclid=CJ2M4d7-nrQCFUW_zAodXQ8A3g.

<http://osvita.ua/abroad/>. <http://www.iau-aiu.net/>. <http://www.info-library.com.ua>.

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ІСПИТУ

1. Педагогіка як наука і галузь людинознавства.
2. Основні педагогічні категорії: виховання, освіта, навчання, педагогічний процес.
3. Мета і сучасні завдання педагогіки. Джерела педагогіки.
4. Загальна педагогіка як базова педагогічна дисципліна.
5. Історія педагогіки. Вікова педагогіка. Корекційна (спеціальна) педагогіка. Прикладна педагогіка. Соціальна педагогіка. Порівняльна педагогіка. Етнопедагогіка.
6. Поняття про методологію науки. Рівні методології: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий.
7. Методологічні принципи науково-педагогічного дослідження.
8. Етапи науково-педагогічного дослідження.
9. Поняття про метод педагогічного дослідження. Класифікація методів.
10. Спостереження як метод педагогічного дослідження.
11. Педагогічний експеримент. Етапи експерименту, їх характеристика.
12. Вивчення педагогічного досвіду, шкільної документації та результатів учнівської творчості, як специфічні методи педагогічного дослідження.
13. Методи узагальнення незалежних характеристик, соціометрії. Математичні та статистичні методи педагогічних досліджень.
14. Розвиток, соціалізація і виховання особистості.
15. Людина як біологічна істота. Індивід. Особистість. Індивідуальність – унікальна якість особистості індивіда.
16. Поняття про розвиток особистості. Основні чинники розвитку особистості.
17. Рушійні сили розвитку. Саморозвиток як результат власної активності особистості.
18. Поняття «формування особистості» у психологічному та педагогічному розумінні.
19. Акмеологія як наука про досягнення особистістю вершин розвитку.
20. Поняття про середовище. Вплив середовища на соціалізацію особистості. Проблема педагогізації середовища найближчого оточення

школяра.

21. Виховання як процес корегування впливів середовища і спадковості. Умови ефективності виховання.

22. Пізнавальна творча активність особистості як чинник її розвитку й соціалізації.

23. Вікова періодизація розвитку особистості. Основні показники вікового розвитку.

24. Педагогічний процес як цілісна система і соціальне явище. Закономірності та принципи педагогічного процесу.

25. Учасники (суб'єкти) педагогічного процесу, типи і характер взаємодії між ними.

26. Педагогічний процес як єдність навчання, виховання, освіти і розвитку особистості.

27. Педагогічна ситуація як найменша структурна одиниця педагогічного процесу.

28. Основні етапи педагогічного процесу: підготовчий, основний, аналітичний.

29. Рушійні сили педагогічного процесу. Зовнішні і внутрішні, об'єктивні і суб'єктивні суперечності педагогічного процесу.

30. Поняття про «зону найближчого розвитку особистості», його використання педагогом у педагогічному процесі.

31. Мета педагогічного процесу як процесу виховання. Основні завдання виховання (у відповідності до напрямів виховання), оперативні цілі (уроку, виховного заходу).

32. Напрями виховання, їх завдання і зміст.

33. Залежність між закономірностями і принципами педагогічного процесу.

34. Сучасна система принципів педагогічного процесу як вимог до його здійснення.

35. Педагогічні підходи до розвитку особистості у ЗНЗ.

36. Дидактика – теорія освіти і навчання. Предмет і завдання дидактики.

37. Виникнення і розвиток дидактики. Народна дидактика.

38. Основні дидактичні категорії: освіта, навчання, уміння, навички, знання. Взаємозв'язок з іншими науками.

39. Дидактична система та її елементи: традиційна дидактична система, педоцентрична дидактика, сучасна дидактична система.

40. Сутність процесу навчання. Функції навчання: освітня, виховна, розвивальна.

41. Навчання як невід'ємна складова частина педагогічного процесу та пізнавальної діяльності.

42. Пізнання і навчання. Діяльність вчителя в процесі навчання.

43. Основні етапи процесу засвоєння учнями знань: сприймання, розуміння, осмислення, узагальнення, закріплення, застосування.

44. Поняття змісту освіти, як складової базової культури людини.

45. Сучасні вимоги до побудови змісту освіти.

46. Державні документи, що визначають зміст шкільної освіти. Державні стандарти освіти. Державний і шкільний компонент змісту освіти.
47. Навчальні плани. Варіативність навчальних планів середніх загальноосвітніх навчальних закладів.
48. Модернізація змісту освіти у національній школі України. Навчальні програми, їх основний зміст і способи побудови. .
49. Поняття про методи навчання. Функції методів навчання. Класифікація методів навчання, їх аналіз, характеристика.
50. Засоби і прийоми навчання. Сутнісні ознаки засобів навчання. Візуальні, аудіальні та аудіовізуальні засоби навчання, організаційно-педагогічні умови їх застосування. Комп'ютер як засіб навчання.
51. Форми організації навчання. Характеристика організаційних форм навчання.
52. Характеристика класно-урочної системи навчання. Основні вимоги до сучасного уроку.
53. Типи і структура уроків. Характеристика окремих типів уроку.
54. Форми організації навчальної роботи на уроці: фронтальна, колективна, групова, індивідуальна та ін.
55. Підготовка вчителя до уроку: тематичне і поурочне планування.
56. Різноманітність форм організації навчання, нестандартні уроки.
57. Позаурочні форми навчання. Факультативи. Навчальні екскурсії.
58. Контроль і оцінювання навчальних досягнень учнів. Методи контролю і самоконтролю у навчальному процесі.
59. Принципи, функції, види і форми контролю. Контроль, перевірка, оцінка і облік у навчальному процесі.
60. Оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності. Педагогічні вимоги до оцінки.
61. Освітня і виховна роль оцінки. Критерії оцінювання навчальних досягнень школярів.
62. Виховання в цілісному педагогічному процесі.
63. Зміст виховання. Національна своєрідність виховання.
64. Рушійні сили процесу виховання, внутрішні і зовнішні суперечності.
65. Етапи виховного процесу.
66. Поняття про діагностику вихованості школяра. Критерії оцінювання рівня вихованості.
67. Актуальні проблеми сучасного виховання. Шляхи підвищення якості процесу.
68. Особистісно орієнтована взаємодія педагога і вихованців у процесі виховання.
69. Предмет та етапи виховання. Мета і завдання на сучасному етапі.
70. Державні документи з проблем виховання підрастаючого покоління.
71. Мета, завдання та зміст основних компонентів виховання у національній школі.
72. Формування світоглядних позицій учнів у процесі навчально-виховної діяльності.

73. Розумове виховання. Естетичне виховання. Система фізичного виховання і зміцнення здоров'я школярів. Екологічне виховання.
74. Громадянське виховання. Національне виховання. Правове виховання.
75. Система трудового, економічного виховання та професійної орієнтації учнів.
76. Закономірності та принципи виховання. Їх характеристика. Концепція національного виховання про принципи виховання.
77. Загальні методи виховання. Класифікація методів виховання. Характеристика основних груп методів виховання.
78. Форми організації виховання. Масові, групові та індивідуальні форми виховної роботи.
79. Позашкільні заклади в системі освіти і виховання, їх типи, основні завдання.
80. Особливості діяльності і спілкування в колективі. Методика колективної творчої діяльності школярів (І.П.Іванов).
81. Аналіз поглядів А.С.Макаренка і В.О.Сухомлинського на становлення особистості в колективі.
82. Історія освіти і педагогічної думки як галузь наукового знання.
83. Зародження педагогічної думки на ранніх етапах розвитку людства. Виховання і школа в Античному світі.
84. Місце історії педагогіки у системі підготовки вчителів. Критичне використання педагогічної спадщини в сучасних умовах.
85. Основні періоди розвитку світової педагогічної думки та освіти. Виховання у первісному суспільстві. Сімейне виховання періоду розпаду первісного ладу.
86. Виховання і навчання у Давній Греції та Римі. Система виховання в Спарті. Афіньська система виховання. Грецька школа еллінського періоду.
87. Елементи педагогіки у філософських системах давнього світу: Сократ, Платон, Аристотель, Демокрит, Квінтіліан Марк Фабій.
88. Виховання і школа в епоху Середньовіччя та епоху Відродження.
89. Виникнення університетів. Гуманістична школа і педагогічна думка в Європі в епоху Відродження та Реформації: Е.Роттердамський, В. да Фельтре, Ф.Рабле, М.Монтень, Т.Мор, Т.Кампанелла, М.Лютер.
90. Педагогічна система Я. А.Коменського - фундатора наукової педагогіки.
91. Розвиток педагогічної теорії і практики в працях Дж.Локка, Й.-Г.Песталоцці, Ф.-В.Дістервега, Й.-Ф.Гербарта.
92. Концепція «педагогіки вільного виховання» (Е.Кей, Г.Шаррельан, М.Монтессорі).
93. Педагогіка прагматизму Д.Дьюї.
94. Прогресивна педагогіка в Росії на початку ХХ ст.: П.Ф.Лесгафт, П.П.Блонський, С.П.Шацький.
95. Освіта і педагогічна думка в Україні (від Київської Русі до початку ХХ століття).
96. Суспільно-політичні умови розвитку освіти, виховання і педагогічної

думки в Україні у XIV–XVIII ст.

97. Розвиток мережі братських, козацьких, січових, дяківських, церковних шкіл, шкіл народного мистецтва і ремесел, шкіл грамоти, приходських шкіл, католицьких шкіл.

98. Заснування Острозької школи (1576 р), Києво-Могилянської колегії (1632 р.) як шкіл підвищеного типу.

99. Шкільництво і педагогічна думка на західноукраїнських землях, Закарпатті і Буковині.

100. Народна і козацька педагогіка.

101. Педагогічні ідеї Г.С.Сковороди.

102. Становлення системи початкової, середньої і вищої освіти в Україні в XIX ст.

103. Стан жіночої освіти. Діяльність приватних вищих навчальних закладів. Недільні школи.

104. Шкільництво на західноукраїнських землях в XIX ст. – на поч. XX ст.

105. Педагогічні погляди Т.Г.Шевченка. Освітня діяльність і педагогічні погляди О.В.Духновича.

106. Педагогічні ідеї К.Д.Ушинського.

107. Проблеми української національної школи та педагогічні ідеї в творчості І.Я.Франка, М.М.Коцюбинського, Лесі Українки, М.С.Грушевського, М.П.Драгоманова, Б.Д.Грінченка та ін.

108. Освіта і педагогічна думка в Україні в роки радянської влади.

109. Освіта і педагогічна думка в Україні в умовах Незалежності.

110. Авторські навчально-виховні заклади. Педагогічна діяльність В.О.Сухомлинського.

111. Гуманна педагогіка Ш.Амонашвілі.

112. Внесок Софії Русової у розвиток української педагогіки.

113. Персоніфікований підхід та комбінована система освіти М.Гузика.

114. Передовий педагогічний досвід учителів-новаторів XX століття.

115. Сучасні тенденції розвитку освіти в світі.

116. Особливості розвитку загальної середньої освіти в Україні у другій половині XX ст. – на початку XXI ст.

117. Розвиток вищої освіти країн Західної Європи в контексті вимог Болонської декларації.

118. Розвиток педагогічної думки в Україні в XIX ст. – на початку XX ст.

119. Інноваційні тенденції розвитку сучасної освіти. Підвищення вимог до вчителя XXI століття.

120. Напрями шкільних реформ у світі в XX столітті.

Вимоги до написання реферату

Загальні вимоги

Реферат виконується державною мовою. При написанні роботи необхідно обов'язково посилатися на авторів і літературу, з якої запозичені матеріали або окремі результати. У разі використання у роботі запозиченого матеріалу без посилання на автора реферат не зараховується.

Обсяг основного тексту реферату (тобто обсяг всієї роботи без списку використаних джерел і додатків) складає 25-30 сторінок друкованого тексту. Реферат має бути віддрукований на принтері, шрифт – Times New Roman, 14 pt, інтервал – півтора. У тексті не можна допускати виправлень, перекреслень, а також скорочення слів (крім загальноприйнятих, наприклад, – і т.д., та ін., р.; допускається робити 2 виправлення на сторінку чорною пастою).

Текст реферату треба розміщувати тільки з одного боку аркуша на білому папері формату А4 (210x297 мм), залишаючи поля: зліва – 20-25 мм, справа – 10-15 мм, вгорі та внизу – 20 мм. У друкованому варіанті на одній сторінці тексту міститься до 40 рядків тексту. Шрифт друку повинен бути чітким, рядок друкованих символів чорного кольору середньої жирності.

Текст реферату поділяється на розділи (якщо потрібно, то і підрозділи, пункти та підпункти).

Заголовки структурних частин «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до набору без абзацного відступу. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки структурних частин та підрозділів виділяють напівжирним шрифтом. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої), з абзацного відступу в розрядці у підбір до тексту. В кінці заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка. Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати 3-4 інтервалам.

Кожна структурна частина реферату розпочинається з нової сторінки, підрозділи та пункти і підпункти на тій самій сторінці через 2-3 інтервали. Текст реферату повинен бути відредагованим, стилістично оформленим як наукове дослідження. В роботі необхідно використовувати наукові та спеціальні педагогічні та психологічні терміни, а за їх відсутності – загальноприйняті – згідно з тлумачним словником.

У рефераті не рекомендується вести виклад від першої особи однини: «Я спостерігав», «Я вважаю», «Мені здається» і т.ін. – чи множини: «Ми отримуємо», «Ми спостерігаємо» і т.д. Допускаються звороти зі збереженням

першої особи множини, в яких виключається займенник «ми», тобто 29 вживаються означено-особові речення: «спостерігаємо», «встановлюємо», «маємо на увазі» та ін. В окремих випадках можна використовувати вирази «на наш погляд», або «на основі зробленого аналізу можна стверджувати...», чи «... дають підстави вважати, робити висновки...» та ін. До загального обсягу реферату не входять список використаних джерел та додатки, а також схеми та таблиці, обсягом понад 1 сторінку. Однак, всі вони підлягають загальній наскрізній нумерації.

Вимоги до структури реферату

Реферат повинен містити такі основні структурні елементи в наступній послідовності: титульна сторінка; зміст; перелік умовних скорочень (при необхідності, якщо вони є); вступ; розділи (і підрозділи) основної частини; висновки; список використаних джерел; додатки.

Зразок оформлення титульної сторінки наведено нижче.

Зміст розташовують безпосередньо після титульної сторінки, починаючи з нової сторінки. До змісту включають: вступ; послідовно перелічені назви всіх розділів (та підрозділів); висновки; список використаних джерел; додатки і навпроти них – номери сторінок, які містять початок вищевказаних складових роботи.

Вступ – це розділ, що передує основній частині реферату та створює в цілому уявлення про його зміст. У вступі розкривається актуальність обраної теми – її значущість для сучасної теорії та практики. У вступі також висвітлюється місце зазначеної проблеми серед пов'язаних з нею питань, тобто визначається ступінь вивченості й специфіка теми. Таким чином, у вступі обґрунтовується вибір теми, вказуючи на її актуальності (актуальність породжується суперечностями в освітньому процесі, причинно-наслідковими зв'язками, державними документами) та розкривається ступінь розробленості питання у наукових джерелах, подається мета і завдання роботи, описуються методи, що використовуються в роботі, визначається практична база дослідження.

У вступі також стисло окреслюється історія питання, що дозволяє уявити стан вивчення проблеми. Рекомендований обсяг вступу – 3-4 сторінки друкованого тексту.

Основна частина роботи складається з розділів (може містити за необхідності також підрозділи, пункти та підпункти). Кожний розділ (і підрозділ) має назву згідно змісту. Викладений в основній частині матеріал підпорядковується темі та меті, що визначені у вступі.

Основний зміст присвячено вирішенню поставлених завдань. У кінці кожного розділу необхідно сформулювати самостійні висновки щодо вирішення поставленої проблеми та запропонувати рекомендації щодо практичної їх реалізації.

Виділяти окремим підзаголовком «Висновки до першого (другого) розділу» необов'язково – можна просто виділити ці слова в тексті за допомогою напівжирного шрифту, курсиву тощо. Рекомендований обсяг основної частини – 20-25 сторінок друкованого тексту.

Висновки – це судження, які логічно випливають з певного змісту первинних даних. У висновках узагальнюються викладені в розділах теоретичні та практичні матеріали як результат розв'язку поставлених завдань. Висновки повинні бути чіткими, виразними, дійсно впливати з реальних результатів роботи над завданнями теми, що розглядалася, і давати вичерпні відповіді на питання, які поставлені в плані роботи. Вони можуть містити практичні рекомендації щодо розглянутих і вирішених у роботі завдань.

У висновках наводять оцінку одержаних результатів роботи (негативних також) або її окремого стану з урахуванням світових тенденцій вирішення поставленого завдання, можливі галузі використання результатів роботи – наукову (теоретичну), соціальну (практичну) значущість роботи. У висновках слід також визначити ще неопрацьовані питання, що охоплюються даною темою, і пояснити, чому вони не розглянуті в роботі. Рекомендований обсяг висновків – 2-3 сторінки друкованого тексту. Вимоги до оформлення тексту

Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами без знака № у правому верхньому куті. Крапка після номеру сторінки не ставиться. У нумерації враховуються всі аркуші, включаючи список використаних джерел та додатки. На титульній сторінці номер не ставиться, але вона враховується в загальну кількість сторінок, і таким чином нумерація починається зі змісту, який позначається «2» і так далі. Нумерація розділів подається арабськими цифрами без знаку № і без крапки після цифри. Зміст, вступ, висновки, список використаних джерел не мають порядкових номерів.

В тексті реферату номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після цифри крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу. Усі структурні частини реферату (зміст, вступ, розділи, висновки, список використаних джерел, додатки) друкують симетрично до тексту великими літерами та виділяють напівжирним шрифтом, а підрозділи, висновки до розділів друкують в підбір до тексту малими літерами з першої великої та виділяють напівжирним шрифтом. Обов'язково структурні частини роботи розпочинають з нової сторінки.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: 2.3. – третій підрозділ другого розділу. Потім у тому ж рядку друкують заголовок підрозділу. В кінці заголовка крапка не ставиться. Вимоги до оформлення таблиць, формул, рисунків Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці 31 необхідно подавати у роботі

безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрацію, розміри якої більше формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або в додатках. Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка.

Наприклад: Рис. 1.2 (другий рисунок першого розділу). Ілюстрації повинні мати назву, яку розміщують після номера ілюстрації. При необхідності ілюстрації доповнюють пояснювальними даними (підрисунковий текст). Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією та виділяються курсивом. Цифровий матеріал, як правило, оформляється у вигляді таблиць.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком тих, що розміщені в додатках) у межах розділу. У правому верхньому куті розміщують слово «Таблиця» із зазначенням її номера (який складається з номеру розділу і порядкового номеру таблиці в межах розділу) – наприклад, Таблиця 2.3 (третя таблиця другого розділу). Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують по центру сторінки симетрично до тексту і виділяють напівжирним шрифтом. Назву і слово «Таблиця» починають з великої літери. У разі перенесення таблиці на іншу сторінку над подальшими частинами пишеться «Продовження табл. 2.3». Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті. У тексті повинна бути вказівка на таблицю. Наприклад «...статистичні дані наведені в табл. 2.3». Таблицю розміщують таким чином, щоб її можна було читати без повороту переплетеного блоку роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою. У таблицях необхідно зазначати одиницю виміру. Якщо всі одиниці виміру є однаковими для всіх показників таблиці, вони наводяться в заголовку. Дрібні величини в таблиці повинні мати однакову кількість десяткових знаків. Формули у кваліфікаційній роботі нумеруються в межах розділу.

Вимоги до посилань та цитувань

При написанні реферату здобувач повинен давати посилання на джерела, матеріали або окремі результати досліджень, дані з яких наводяться в роботі, а також на наукові дослідження, на матеріалах яких розробляються проблеми, що вивчаються у рефераті. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися слід на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли в них наявний матеріал, який не включено до останнього видання. Якщо використовуються

відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді у посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке дано посилання в роботі. У рефератах необхідно використовувати кінцеві посилання на літературу, які можна здійснювати через зазначення у дужках їх номери у списку літератури та вказування сторінок, на які іде посилання. Посилання на літературу в тексті подаються за таким зразком: [5, с.87], де 5 – номер джерела за списком використаних джерел, 87 – сторінка. Посилання на декілька джерел одночасно подаються таким чином: [3; 5; 7], або [3, с.145; 5, с.25; 7, с.348], або [7–15].

Приклад: Цитата в тексті: «Аксіологічний підхід до процесу навчання іноземних мов потребує врахування не лише зовнішніх аспектів навчання, але й актуалізації внутрішніх намірів особистості у процесі навчання: мотивів, потреб, ціннісних орієнтацій, устремлінь» [17, с.197]. Відповідне подання у списку використаних джерел: 17. Табере В. М. Засади розвитку іншомовної компетентності як чинника підвищення якості професійної підготовки лікарів / Вікторія Миколаївна Табере // Педагогічний дискурс : зб. наук. праць. – Хмельницький : ХГПА, 2008. – Вип. 3. – С. 195–198.

Загальні вимоги до цитування такі:

1) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»;

2) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

3) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

4) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;

5) якщо необхідно виявити ставлення автора праці до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання;

6) коли автор реферату, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, то робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора реферату, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки. Варіантами

таких застережень є: (курсив наш. – А.Р.), (підкреслено мною. – А.Р.), (розбивка моя. – А.Р.), де А.Р. – прізвище та ім'я автора роботи.

Вимоги до оформлення списку використаних джерел

Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків. Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують з каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв і т.ін. (при цьому враховують відповідність бібліографічного опису вимогам чинного міжнародного стандарту ДСТУ ГОСТ 7.1:2006). Завдяки цьому можна уникнути повторних перевірок, вставок пропущених відомостей.

Джерела можна розміщувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті, у хронологічному порядку, в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків (рекомендований при написання дисертацій). Відомості про джерела, включені до списку, необхідно давати відповідно до вимог міжнародних і державних стандартів з обов'язковим наведенням назв праць. Зокрема, потрібну інформацію щодо згаданих вимог можна отримати з таких стандартів: ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи.

Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання», ДСТУ 3582-97 «Інформація та документація.

Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила складання», ГОСТ 7.12-93 «СИБИД. Библиографическая запись. Сокращения слов на русском языке. Общие требования и правила» [Бюлетень ВАК України. – 2007. – № 6. – С. 14–15].

Варто звернути увагу на такі моменти.

1. При посиланні на книгу в списку джерел вказується загальна кількість сторінок. При посиланні на частину книги чи статтю в збірці вказуються номери сторінок, на яких починається і закінчується стаття.

2. Якщо у літературного джерела один, два, три або чотири автори, прізвище першого вказується перед назвою, а інших через скісну лінію (/) після назви. Якщо у джерела п'ять і більше авторів, після назви вказується тільки три перших прізвища, а потім – «та ін.».

3. Обов'язковим є зазначення не тільки міста видання, а й видавництва.

4. Місце видань, за винятком наступних столиць держав, пишуться повністю: Запоріжжя, Донецьк, Львів, Відень тощо. Винятки: К. (Київ), М. (Москва), Л. або СПб. (Ленінград або Санкт-Петербург), Н.У. (Нью-Йорк), Л. (Лондон), Р. (Париж).

Зразок титульного аркушу до реферату

Міністерство освіти і науки України
КОМУНАЛЬНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХЕРСОНСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРНОЇ ОСВІТИ»
ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
Кафедра педагогіки й менеджменту освіти

РЕФЕРАТ

для складання вступного іспиту до аспірантури
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
на тему: «Реформа системи освіти України в радянський період
(1984–1990 рр.)»

Виконав: *Колісник Сергій Анатолійович*

Перевірив: _____

Оцінка: _____

Херсон – 2018

Приклади оформлення списку використаних джерел та літератури
Характеристика джерела

Приклад оформлення Книги:

Один автор 1. Зубко А. М. Організація навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів : [моногр.] / Анатолій Миколайович Зубко. – Херсон : Айлант, 2006. – 124 с.

2. Кузьменко В. В. Формування в учнів наукової картини світу (XX століття) : [навч. посіб. для студ. спец. «Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання»] / Василь Васильович Кузьменко. – Херсон : РПО, 2006. – 222 с.

3. Жорова І. Я. Зміст, форми і методи професійного розвитку вчителів у системі післядипломної освіти України: історико-педагогічна ретроспектива : [навч. посіб.] / Ірина Ярославівна Жорова. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. – 224 с.

Два автори Слюсаренко Н. В. Виховання учнів у середніх навчальних закладах Великої Британії : [навч. посібник] / Н. В. Слюсаренко, Н. С. Мороз. – Херсон : Айлант, 2008. – 178 с.

Три автори Зубко А. М. Методика формування у молодших школярів наукової картини світу : навчальний посібник / А. М. Зубко, В. В. Кузьменко, В. В. Примакова ; за ред. В. В. Кузьменка. – Херсон : РПО, 2011. – 163 с.

Чотири автори

1. Педагогіка : учеб. пособие / [Сластенин В. А., Исаев И. Ф., Мищенко А. И., Шиянов Е. Н.] – М. : Школа – Пресс, 2000. – 512 с.

2. П'ять і більше авторів

Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос [та ін.] ; за ред. І. А. Зязюна. – Київ : Вища шк., 1997. – 349 с.

Без автора

Педагогічний факультет Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 1921–2001 : історичний. нарис / ред. рада : В. І. Бондар (гол.), О. В. Лупейко, Л. П. Литвин [та ін.]. – Київ : Четв. хвиля, 2001. – 40 с.

Багатотомний документ 1. Словник української мови : у 20 т. Т. 1 : А–Б / [наук. керівник проекту В. А. Широков ; голов. наук. ред. В. М. Русанівський] ; НАН України, Укр. мов.-інформ. фонд. – Київ : Наукова думка, 2010. – 911 с.

2. Сухомлинский В. А. Избранные произведения : в 5 т. Т. 3 : Сердце отдаю детям ; Рождение гражданина ; Письма к сыну / В. О. Сухомлинский ; редкол.: Дзевирин А. Г. (предс.) [и др.]. – Киев : Рад. шк., 1980. – 719 с.

Матеріали конференцій, з'їздів, збірники наукових праць

1. Виховний потенціал українського народного мистецтва, фольклору, обрядовості та звичаїв у роботі навчально-виховних закладів : матеріали всеукр. наук.-метод. семін. (Хмельницький, 12 берез. 2008 р.). – Хмельницький : ХГПА, 2008. – 290 с.

2. Всебічний розвиток гармонійної особистості дошкільника та молодшого школяра в умовах сучасності: матеріали обласної науково-методичної конференції (м. Херсон, 25 травня 2012 р.) : у 2 ч. Ч. 2. / КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» ; за ред. Т. В. Комінарець. – Херсон, 2012. – 309 с.

3. Четверті педагогічні читання пам'яті М. М. Дарманського: професіоналізм педагога в контексті європейського вибору України : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 2 квіт. 2009 р.) / Хмельницька обласна рада, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. – Хмельницький : ХГПА, 2009. – 224 с.

4. Педагогічний альманах : зб. наук. пр. / Херсон. акад. неперервної освіти ; редкол.: В. В. Кузьменко (голова) [та ін.]. – Херсон, 2014. – Вип. 21. – 253 с.

Словники

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

2. Орфографічний словник української мови / [укладачі С. І. Головащук, М. М. Пещак, В. М. Русанівський, О. О. Тараненко]. – К. : Довіра, 1994. – 864 с.

Законодавчі та нормативні документи

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») : затвердж. постановою Кабінету Міністрів України № 896 від 03.11.1993 р.

2. Закон України «Про освіту» : прийнятий 23.05.1991 р. ; №1060 ; зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 34.

3. Державна програма «Вчитель». – Київ : Редакції загальнопедагогічних газет, 2002. – 40 с.

Стандарти

Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис.

Загальні вимоги та правила складання : ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. – [Чинний від 2007-07-01]. – К. : Держстандарт України, 2007. – (Національний стандарт України).

Бібліографічні покажчики В. О. Сухомлинський. Біобібліографія: 2001 – 2008 рр. / АПН України;

Українська асоціація Василя Сухомлинського; Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського / упорядник Л. М. Заліток, наук. ред. П. І. Рогова, наук. консультант О. В. Сухомлинська, бібліогр. ред. Л. О. Пономаренко. – К., 2008. – 196 с. – (Сер. „Видатні педагоги світу” ; Вип. 3)).

Дисертації Березівська Л. Д. Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Березівська Лариса Дмитрівна. – Київ, 2009. – 505 с.

Автореферати дисертацій Кузьменко В. В. Теоретичні і методичні засади формування в учнів наукової картини світу в історії розвитку шкільної освіти (XX століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / В. В. Кузьменко. – К., 2009. – 44 с.

Укладачі програми:

д.п.н., проф. Кузьменко В.В;

д.п.н., доц. Примакова В.В.